
Az eljárás felfüggesztésének közösségi jogi szabályai a német és a magyar polgári eljárásjog szemszögéből*

GYEKICZKY TAMÁS

1. Tanulmányunk kérdésfelvetése

a polgári bírászkodás jogi rendje az Európai Unión belül rendkívül összetett és sokszínű. Ma már egyetemi tananyag, ám nem árt felidézni, hogy az Amszterdami Szerződéssel a polgári peres eljárások szabályozásában új korszak kezdődött, a rendeletalkotás időszaka. A rendeleti jogalkotás, mivel a másodlagos jogforrások kötelezően alkalmazandóak a tagállamokban, a rendeletek hatálya alá eső polgári perekre a tagállami – nemzeti perszabályoktól merőben új jogi normákat állapított meg. Szakmai közhely, miszerint a rendeletek szabályai „kiszorító jellegűek”, azaz akkor is alkalmazni kell a közösségi jogot, ha normái a tagállami – nemzeti jog előírásaival ellentétesek.

A joggyakorlat hétköznapijaiban mindezek az alapelvek nem ennyire egyszerűen érvényesülnek. Megeshet ugyanis, hogy egy jogintézményt minden tekintetben önálló, a tagállami – nemzeti jogtól különböző módon alakítottak ki a közösségi jogban (autonóm intézmény), ám a tagállami – nemzeti jogi intézménnyel (intézményekkel) azonos elnevezést kapott (például a „perfüggőség”). Más esetben a közösségi jogi jogintézményt kiegészítő szabályokkal támasztja alá a tagállami – nemzeti jogrendszer, azaz a közösségi és a tagállami eljárási szabályok szorosan illeszkednek egymáshoz (pl. az előzetes döntéshozatal közösségi jogi intézménye versus a pernek e jogcímen történő felfüggesztése). A jogalkalmazási problémák azonban akkor kezdődnek, ha a közösségi eljárásjog előírja ugyan a tagállami – nemzeti bíróságok számára a követendő eljárási cselekményt, de erre vonatkozóan csak felemás (részleges) szabályokat tartalmaz, a hiányokat pedig a tagállami-nemzeti előírásokkal pótoltatja ki.

A helyzetet megmagyarázni kívánó elméletek viszonylag nyugodtan átsiklanak e joghézag felett, ám ugyanezt a joggyakorlat résztvevői már nem tehetik meg. A

* A tanulmány annak a hosszabb kutatómunkának részeredménye, amelyet a szerző a Bielefeldi Egyetem Jogtudományi Karán az *Alexander von Humboldt Stiftung* támogatásával végzett 2008 tavaszán. A támogató alapítvány mellett köszönettel tartozunk a Bielefeldi Egyetem Jogtudományi Karáról Prof. Ansgar Staudingernek, az értékes konzultációkért.

bírónak például – kiindulva abból a tényből, miszerint mind a magyar, mind a német polgári perjogban *jogcímkötött* a felfüggesztést elrendelő végzés – meg kell jelölnie a pontos jogszabályhelyet, amelyre hivatkozva függeszti fel a pert.¹ A félnek – a felfüggesztő végzessel való egyet nem értése esetén – jogorvoslatában szintén jogszabályhelyre kell hivatkoznia, különben a fellebbezést hivatalból (Pp. 237. §) elutasítják. Mivel a döntést és a jogorvoslatot megalapozó jogszabályhely gyakran sem a magyar sem a német perjogban nem létezik, ezért a határozat vagy jogorvoslat indokolása vagy a közösségi jogra támaszkodik, vagy belső jogi analógiára kényszerül. A jogi analógia viszont növeli a bizonytalanságot, lerontja a közösségi jogalkotó célkitűzéseiként megfogalmazott európai jogbiztonság esélyét.

Példánknál maradva, sem a magyar, sem a német perjogban nem létezik olyan felfüggesztési jogcím, amelyre a joghatóság vizsgálata alatt a kötelező felfüggesztésre kényszerített másodszor megkeresett, ún. második bíróság hivatkozni tudna. Tanulmányunk e kérdéskört járja körül, és arra összpontosít, hogy a párhuzamos eljárásokban a másodszor megkeresett bíróság milyen jogszabályhelyet hívhat fel a határon átnyúló ügyekben, továbbá az alkalmazott megoldások nem ellentétesek-e a közösségi jog fejlődését elindító és máig követendő célként megfogalmazott jogharmonizációval vagy jogegységesítéssel. Látni fogjuk, a felfüggesztés elrendelésén túl a közösségi jogalkotó csak néhány részletben írta elő a felfüggesztés eljárási rendjét, az eljárás lefolytatását alapvetően a tagállami – nemzeti jogrendszerekre hagyta. E tényből kiindulva megvizsgáljuk, hogy a német és a magyar eljárásjognak a per felfüggesztését lehetővé tévő szabályai a bíró számára milyen döntési kereteket alakítottak ki, vajon a tagállami megoldások közötti különbségek érdemben befolyásolják-e a közösségi jog hatékony érvényesülését. Elemzésünk a joghatóság vizsgálatának pillanatára szorítkozik, amikor a tagállami bíróságok közötti együttműködést lényegében kizárólag a jog dogmatikai előírásai szervezik. Írásunkat olyan összehasonlító jogdogmatikai esettanulmánynak szánjuk, amely „mint cseppben a tenger” egy konkrét jogintézmény analízissel felmutatja a tágabb (makro) közösségi jogi összefüggéseket.²

2. A közösségi jog szabályai

A Tanács 44/2001/EK Rendelete³ (továbbiakban Rendelet) 27. cikkének tényállása szerint a perfüggőség két tagállami bíróság között alakul ki, feltéve, hogy a peres eljárások mindkét tagállamban megindultak. A két eljárás között feltétlenül időbeli eltolódás van, amit a Rendelet 30. cikke – a nemzetközi polgári eljárásjog *prioritás elvének* – alapján kell megítélni. Azaz az eljárás ott indul meg először, ahol az eljárás-

¹ Legfelsőbb Bíróság G.f.IV.30 026/1989. BH. 1989. évi 4/412 sz.

² A perfüggőség elemzését lásd a szerző „A közösségi jog perfüggőségi szabályai a német eljárásjog és jogirodalom tükrében.” c. tanulmányát (*Európa Jog* 2008 / 4. sz. megjelenés előtt), illetve a „Perkoordináció, avagy perfüggőség az Európai Unió és a tagállamok eljárásjogában. (A németországi ZPO és a magyar perrendtartás tanúsága)” c tanulmányát (*Jogtudományi Közöny* 2008/ 11. sz. megjelenés előtt).

³ A Tanács 2000 december 22.-i 44/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

rást megindító iratnak a bírósághoz történő benyújtása (a Rendeletbe foglalt feltételek betartása mellett) előbb megtörténik. A Rendelet a két bíróság *eljárási pozícióit* a közösségi eljárásjog alapján határozta meg, így az elsőként és a másodikként megkeresett bíróságot a közösségi jogi előírások jelölik ki.

A Rendelet 27. cikkének szabályozási területe a *peralapítás* körébe tartozó perelőfeltételek megítélése. Az első bíróság vizsgálja (majd) a joghatóságát, a másik bíróság ezt nem vizsgálhatja, mert hivatalból fel kell függesztenie eljárását.⁴ A Rendelet hatálya alá tartozó peres eljárás esetében, amíg az *elsőként megkeresett bíróság* vizsgálja saját joghatóságát, a másodikként megkeresett bíróságon az ügy *függő állapotban* van, tehát ez a bíróság a saját joghatóságát nem vizsgálhatja.

A második bíróság *nem vizsgálhatja az első bíróság joghatóságát sem*, egyfelől a Rendelet által a felfüggesztés tartalma alatt rákényszerített passzivitás miatt. Másfelől – egyetértünk az Európai Unió polgári eljárásjogi szabályairól szóló kommentár megállapításával, miszerint – „*minden bíróságnak magának kell döntenie a joghatóságáról*”;⁵ mivel mindig a döntési kompetenciával rendelkező bíróság az, amely e kérdést a legjobban meg tudja ítélni. A másodszor megkeresett bíróság saját joghatóságáról szóló döntése *időben* az első bíróság joghatósági döntése után születhet meg, a korábbi döntésre nincs eljárásjogi lehetősége.

A másodikként felhívott bíróság az eljárást köteles hivatalból felfüggeszteni. Azokban a tagállamokban, amelyekre a Rendelet hatálya nem terjed ki, a Brüsszeli Szerződés és a Luganoi Egyezmény⁶ alapján a bíróságnak *joghatóságának hiányát kell megállapítania*, azaz a megkeresést vissza kell utasítania. Felhívjuk arra a figyelmet, hogy a visszautasító (keresetlevél idézés nélküli elutasítása, keresetelutasítás, vagy a megkeresés visszautasítása stb.) döntések jogkövetkezményei a nemzeti – tagállami jogokban lényegesen eltérhetnek egymástól.⁷

A Rendelet szerint a második bíróságnak *az eljárást addig kell felfüggeszteni, amíg az elsőként megkeresett bíróság joghatóságát megállapítja*. A Rendelet egy autonóm, a nemzeti – tagállami jogokon felülálló szabályozást alkotott, mivel – eltérően a nemzeti – tagállami jogoktól, *más esetben nem engedi meg a felfüggesz-*

⁴ Abban az esetben, ha egy már folyó perrel -- ahol a bíróság több tárgyalást tartott -- indítanak párhuzamosan egy másik tagállamban pert, a Rendelet 27. cikke alapján a második bíróságnak nem felfüggesztenie kell az eljárást, hanem *joghatóságának hiányát* kell megállapítania, és a peralapítást vissza kell utasítania.

⁵ Wopera Zsuzsa (szerkesztette): *Polgári Eljárásjogi Szabályok az Európai Unió jogában*, Budapest, Complex, Wolters Kluwer csoport, 2006. 137. o. A kommentár felidézett része Köblös Adél munkája.

⁶ Brüsszeli Szerződés: *Szerződés a polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról*. Aláírva: Brüsszel, 1968. Szeptember 27. Hatályba lépett: 1973. Február 01.-én. Luganoi Egyezmény: *A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról*. Aláírva: Lugano 1988. Szeptember 16. Hatályba lépett: 1992. Január 1. és 1996. Szeptember 1. között.

⁷ A Rendelet hatálya alá nem tartozó tagállamokkal az EU többoldalú nemzetközi szerződésekkel biztosította a Rendelet alkalmazhatóságát. Így a joghatósági rendeletek hatálya eredetileg nem terjedt ki Dániára, azonban az Európai Közösség és Dánia között 2005. október 19.-én illetve az Európai Közösség, Dánia és az EFTA tagállamok között 2007. decemberében kötött szerződés szerint a polgári és kereskedelmi ügyek joghatósági rendeletének szabályait ezen országokban is alkalmazni kell, a szerződések hatályba lépése után. *Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2007.12.21. Bulgária és Románia helyzete speciális.

tés megszüntetését. A kialakult jogirodalmi álláspontok szerint az első bíróság *jogerős döntéséig* kell a felfüggesztésnek tartania, azaz azokban az esetekben, amikor a nemzeti jog a bírósági döntés ellen jogorvoslatot enged, meg kell várni a jogorvoslati eljárás befejeződését.

A második bíróság felfüggesztő döntése a nemzeti – tagállami jog szerint és annak előírásai alapján támadható meg. Lehetséges, hogy az irányadó tényállás, vagy a felek kérelme ellenére a bíróság nem függeszti fel az eljárást. Ekkor a fellebbezés elintézésékor a másodfokú bíróságra hárul a felfüggesztés kötelezettsége. Kétségtelenül nem könnyű annak a helyzetnek a kezelése, amikor a felek nem fordulnak felfüggesztés iránti kérelemmel a bírósághoz, és az eljárást az hivatalból sem függeszti fel. Ekkor az eljárás tovább folytatódik, extrém esetben akár ítélet születhet. A Rendelet elismerési klauzulája (34. cikk 3. pont) alapján azonban megakadályozhatóak az ily módon született ítéletek végrehajtása.

A másodiknak megkeresett bíróság döntése az elsőként megkeresett bíróság döntéséhez kötődik, tartalmában és opciójában egyaránt az elsőként megkeresett bíróságtól függ. A Rendelet nem rendezi azt az esetet, ha a másodiknak megkeresett bíróságnak sincs joghatósága, hanem feltételezi, hogy *két joghatósággal rendelkező bírósággal állunk szemben.*

A gyakorlatban előfordult, hogy a felek tudatosan nem a joghatósággal rendelkező bíróságokhoz adják be keresetleveleiket. A Rendelet joghatósági és perfüggőségi szabályait azonban ezekben az esetekben is alkalmazni kell, s a Rendelet alapján a probléma teljes körű megoldást nyer. Fő szabály szerint a másodiknak megkeresett bíróság az első bíróság jogerős és támadhatatlan (alaki jogerős) döntésének ismeretében vagy megállapítja az első bíróság javára joghatóságának hiányát, vagy – joghatóságának elismerése mellett – a felfüggesztést megszüntetve folytatja az eljárást. Semmi nem zárja ki azonban, hogy a saját joghatóságának hiányát állapítsa meg, majd az eljárást a nemzeti – tagállami eljárás jog szabályai szerint megszüntesse.

A nemzeti – tagállami eljárásjog szerint folytatja a második bíróság az eljárást akkor, ha az első bíróság joghatósági döntése nemleges, de neki magának a joghatósága megállapítható. Az ily módon lefolytatandó eljárás maga már *nem tárgya az európai közösség polgári eljárásjogának*, ami nem jelenti azt, hogy az európai polgári eljárásjog számára közömbös a jogvita. Mivel határon átnyúló jogvitát rendez az egyik tagállami bíróság, az ítélet elismerésének, végrehajtásának rendjét szintén a közösségi normák határozzák meg.

Az elsőként megkeresett bíróságnál a joghatósági vizsgálattal lényegében elkezdődik a peralapítás, s a joghatóságról szóló pozitív döntése után folytathatja azt. A másodikként megkeresett bíróság bele sem foghat a per alapításába, csak akkor, ha az első bíróság döntése negatív és ő maga már megállapította joghatóságát. Nem veheti figyelembe az első bíróság előtt lefolytatott eljárás peralapításra vonatkozó tényeit, neki magának kell a peralapításra, mindenképp joghatóságára vonatkozó körülményeket, tényeket összegyűjtenie, s döntését a közösségi jog alapján meghoznia. Eljárásában figyelembe kell vennie saját tagállami – nemzeti jogának (anyagi és eljárásjogának) előírásait.

A közösségi jog a felfüggesztést a perfüggőség körében helyezi el, a két intézményt összekapcsolja. Rendezi a felfüggesztés kezdetét (időpontját, jogi feltételeit), és csak egy esetben engedi meg megszüntetését, akkor, amikor az első bíróság már jogerős határozatot hozott joghatóságáról. A felfüggesztést követi a második bíróságon a peralapítás, avagy az eljárás megszüntetése. A második bíróságnak a felfüggesztést hivatalból kell elrendelnie, amit azonban a peres felek szintén kezdeményezhetnek. A második bíróságon a felfüggesztés a peralapítást „*jegeli*”, igazából az csak az első bíróság joghatósága hiányának megállapítása után kezdődhet el.

A felfüggesztés a közösségi jogban a peralapítás problémakörébe került, ami következik a felfüggesztés és perfüggőség összekapcsolódásából. A peres helyzetet vizsgálva megállapíthatjuk, már akkor fel kell függesztenie a pert, amikor az a második bíróságon létre sem jött, mivel a közösségi jogi szabályozás célja a második per megindításának megakadályozása. A felfüggesztés azonban az európai nemzeti-tagállami eljárásjogok nagy többségében függő perakadályok, elhárítható perelőfeltételek felmerülése esetében alkalmazandó, a pergátló körülmények a perindítás megakadályozását, vagy a per megszüntetését eredményezik.

A felfüggesztés a Rendelet szerint *kötelező*, a közösségi jog nem ismer diszpozíciós lehetőségeket. A felfüggesztés esetköre a Rendelet alá tartozó tényállás esetében *kizárólagos*, minden más esetkör nem tárgya a közösségi eljárásjognak.

A Rendelet célkitűzése nemcsak a párhuzamos eljárások megakadályozása, hanem a negatív kompetencia összeütközések elhárítása. E célkitűzéssel magyarázható a rendelet azon megoldása, hogy a felfüggesztés sajátos szabályaival voltaképpen nyitva hagyja a második bíróságon a peralapítás kérdését.⁸ Időt és teret enged arra, hogy a második bíróság – az elsőként megkeresett bíróság negatív joghatósági döntése esetén – elintézzze az ügyet, megakadályozva a *fórumhiány* kialakulását. A klasszikus európai eljárásjogi szabályok a Brüsszeli Szerződés megoldását támasztják alá, mivel a perfüggőség következménye nem a másodszor megkeresett fórum függő helyzetének kialakítása lenne, hanem a második peralapítási kísérlet egyértelmű *megtagadása*. A Rendelet jogpolitikai célkitűzései miatt a jogalkotó a tagállami-nemzeti jogoktól (és jogi tradícióktól) merőben eltérő jogi – intézményes logikát telepített be a perfüggőség és a felfüggesztés szabályaiba. Viszont sikerült a bírói fórumok hiányának fenyegető rémét kiiktatnia.

3. A ZPO az eljárás felfüggesztéséről.

3.1. Általános áttekintés. A Rendelet szerint tehát a második bíróságnak kötelező az eljárás felfüggesztése, a rendelet által megszabott kezdő és záró időpontban, valamint a rendelet által előírt módon és összefüggésben.

A felfüggesztés minden egyéb szabályát a nemzeti – tagállami jog határozza meg. Így a felfüggesztés egyéb jogi hatását, a felfüggesztés jogi alakszerűségét a

⁸ E megoldás igazából a Rendelet újdonsága, a Brüsszeli Szerződés azzal, hogy előírta a második bíróságnak az eljárás megszüntetését, lehetővé tette a negatív joghatósági összeütközés kialakulását. Hosszú jogirodalmi vita előzte meg a Rendelet új szabályait, ám úgy tűnik megérte.

felek ezzel kapcsolatos magatartását, eljárási cselekményeit. A tagállami-nemzeti jog rendelkezéseit azonban a Rendelet hatálya alá tartozó ügyekben nem lehet oly módon alkalmazni, hogy azok a Rendelet előírásaiba ütközzenek, így a tagállami – nemzeti jog a közösségi előírások által szabadon hagyott területen (kiegészítő jelleg) alkalmazandó. A kettős alkalmazás elvéből következően azonban minden más esetben a tagállami – nemzeti jog normáit kell követni a jogalkalmazónak.

A ZPO a felfüggesztés *lehetőségét konkrét tényállások alapján engedélyezi* a bíróságoknak. Két nagy csoportról beszélhetünk, a ZPO 148–154. § okba és a 246–248. § okba foglalt esetekről.

A ZPO 148. §-a a felfüggesztést az előzetes kérdés eldöntéséig, a 149. § a polgári ügyre kiható büntetőbírósi eljárás befejezéséig, a 152. § a házasság érvénytelenítésének kimondásáig, a 153. § az apaság vélelmének megdöntésére irányuló kereset elintézéséig, a 154. § a házasság illetőleg szülői vagy gyermeki kapcsolat létezésére vagy nem létezésére irányuló jogviták befejezéséig engedélyezi.

A ZPO 246–248. §-ai bizonyos eljárási helyzetekben hatalmazzák fel a bíróságokat a per felfüggesztésére. Így például amikor a perben a fél helyett teljes körű meghatalmazott jár el, ám a fél elveszti perképeségét, a bíróság a per félbeszakadása helyett – a képviselő kérelmére – felfüggesztheti az eljárást. A Baumbach Kommentár⁹ kiemeli, ezek az esetek nem azonosak a ZPO 148. § körébe foglalt tényállással, többek között azért sem, mert ezek a fél kérelméhez kötött helyzetek, itt a hivatalból történő felfüggesztés kizárt. Mivel a felfüggesztés általános jogi hatásainak esetkörét a ZPO 249. §-a rendezi, a két törvényi tényállás csoport nincs olyan messze egymástól, hogy ne tartoznának együttesen a felfüggesztés (közös) intézményi körébe.

Mit kell tehát alkalmazni a német bíróságnak akkor, ha határon átnyúló jogvitában a német bíróság a másodiknak megkeresett bíróság és a ZPO külön a Rendeletre utaló tényállást („Felfüggesztés más tagállami bíróság eljárása miatt”) nem tartalmaz. Hogyan kell döntenie a felfüggesztésről, milyen törvényi normát alkalmazzon a bíróság akkor, amikor a belső – tagállami – jogi normák között szintén ellenmondás tapasztalható?

A Rendelet jogforrási jellegéből következik, hogy a Rendelet hatálya alá tartozó ügyekben *a felfüggesztés külön tagállami – nemzeti tényállásának megalkotására nincs szükség.* A felfüggesztést elrendelő döntés jogi alapja tehát a Rendelet maga. Egyértelmű ugyanis, a közösségi jogalkotó ezekben az esetekben részben áthidalta a tagállami – nemzeti jog előírás-deficitéből fakadó nehézségeket, ami – Cristian Dohm¹⁰ szavait idézve – következik a Rendelet részleges szabályalkotási törekvéséből. A német jogirodalomban azonban találunk olyan nézeteket, amelyek – kiindulva a Rendelet jogi természetéből – a külföldi perfüggőség esetére elrendelhető felfüggesztést külön tényállásnak tekintik.¹¹ Mások – ez a szakirodalom nagyobb ré-

⁹ Adolf Baumbach – Wolfgang Lauternbach – Jan Abers – Peter Hartman: *Zivilprozessordnung*. 62. neuarbeitetete Auflage, München, Verlag C.H.Beck, 2004, 988. o.

¹⁰ Cristian Dohm: *Die Einrede ausländischer Rechtshängigkeit im deutschen internationalen Zivilprozessrecht*. Berlin, Duncker & Humblot, 1996. 74. o.

¹¹ Például Leo Rosenberg – Heinz Schwab – Peter Gottwald: *Zivilprozessrecht*. 10. Auflage. München, Verlag C.H. Beck, 2004, 878. o.

sze – a külföldi eljárások esetére alkalmazható felfüggesztést a ZPO 148. §-ból analóg módon vezetik le.¹² Vannak olyan irodalmi álláspontok is, ahol a szerzők a ZPO 261. §-át (perfüggőség) találják alkalmazhatónak, azonban a ZPO 261. §-ból a felfüggesztés nem következik. (Pontosabban nem a felfüggesztés, hanem a peralapítás megtagadása következik.) A bírói gyakorlat ugyanakkor a ZPO 148. § alkalmazhatóságát támogatja.¹³

3.2. A ZPO 148. §-ának normatartalma. Igazodva a szakirodalmi többségnek a bíró gyakorlattal alátámasztott felfogásához, a Rendelet alá tartozó ügyekben valóban a ZPO 148. § jöhet számításba. Mivel a törvényhely egy – két normája ellentétes a Rendelettel, így a törvényi előírás teljeskörű alkalmazhatósága kizárt.

A ZPO 148. §-ának címe: Felfüggesztés előzetes kérdés eldöntésekor (*Aussetzung bei Vorgreiflichkeit*).¹⁴ „Amennyiben a jogvita eldöntése teljesen vagy egészében egy jogviszony fennállásától vagy fenn nem állásától függ, amely egy másik elindított eljárás tárgyát képezi vagy ehhez egy államigazgatósági hatóság döntése szükséges, a bíróság elrendelheti a tárgyalás felfüggesztését a másik jogvita elintézéséig, vagy a hatóság döntéséig.”¹⁵

Már első megközelítésre is számos közös elem mutatható ki a perfüggőség ZPO 261. §¹⁶ és az itt bemutatott 148. § tényállása között. A szövegben a Rendelet 27. cikkének több tényállási eleme szintén megtalálható. A közös sajátosság a *párhuzamos eljárások* létében, a két eljárás egymással *összefüggő* jellegében, a jogviták egymástól *függő* elintézésének lehetőségében ragadható meg. Ezen közös tényálláselemek alapján tekinti a szakirodalom lehetségesnek a ZPO 148. § alkalmazását a határon átnyúló peres ügyekben, nekünk azonban éppen e közös sajátosságok miatt kell rendkívül óvatosan kezelnünk az analóg alkalmazás kérdését. Így – felhívjuk a figyelmet – a ZPO 148. §. szövegében szó sincs a felek vagy a pertárgy azonosságáról.

¹² Így Christina Dohm idézett művében. Vö még Bettina Heiderhoff: *Die Berücksichtigung ausländischer Rechtshängigkeit in Ehescheidungsverfahren*. Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1988. Hans Jachim Musielak: *Grundkurs ZPO. 9. Auflage*, München, Verlag C.H. Beck, 2007.

¹³ Így: OLG Frankfurt, Beschluss vom 31.01.2002 - 12 W 229/01 vagy BGH, Urteil vom 19-02-1986 - VIII ZR 91/85 (Hamburg) NJW 86. 1746

¹⁴ A német fogalom többet takar, mint a magyar fordítása. A *greifen (vorgreifen)* igéből képzett főnév a szótőnek (*greifen*) köszönhetően az ügyet előzetesen megragadó, kézben tartó, összefüggéseiben érintő kérdés felmerülésére utal.

¹⁵ *Das Gericht kann, wenn die Entscheidung des Rechtsstreits ganz oder zum Teil von dem Bestehen oder Nichtbestehen eines Rechtsverhältnisses abhängt, das den Gegenstand eines anderen anhängigen Rechtsstreits bildet oder von einer Verwaltungsbehörde festzustellen ist, anordnen, dass die Verhandlung bis zur Erledigung des anderen Rechtsstreits oder bis zur Entscheidung der Verwaltungsbehörde auszusetzen sei.*

¹⁶ (1) *Durch die Erhebung der Klage wird die Rechtshängigkeit der Streitsache begründet.*

(2) *Die Rechtshängigkeit eines erst im Laufe des Prozesses erhobenen Anspruchs tritt mit dem Zeitpunkt ein, in dem der Anspruch in der mündlichen Verhandlung geltend gemacht oder ein den Erfordernissen des § 253 Abs. 2 Nr. 2 entsprechender Schriftsatz zugestellt wird.*

(3) *Die Rechtshängigkeit hat folgende Wirkungen:*

1. *während der Dauer der Rechtshängigkeit kann die Streitsache von keiner Partei anderweitig anhängig gemacht werden;*

2. *die Zuständigkeit des Prozessgerichts wird durch eine Veränderung der sie begründenden Umstände nicht berührt*

3.3. A szabályozás célja. A felfüggesztéssel a jogalkotó engedélyezte a bírónak, hogy egy már folyó polgári perben a döntés meghozatalához szükséges előkérdésben bevárja egy másik jogvita vagy hatósági eljárás eredményét. A felfüggesztés alkalmazása ezért nem pusztán megkönnyíti a döntést, hanem fáradságot és időt takarít meg. Mindemellett feleslegessé teszi ugyanannak a tény-, és jogkérdésnek ismételt vizsgálatát. Csökkenti annak a veszélyét, hogy ugyanabban a jogvitában netán egymásnak ellentmondó döntések születhessenek. Mindennek azonban komoly ára van, ezt az árat a jogvita elintézésének késleltetésével kell megfizetni.

Baumbach Kommentára szerint¹⁷ az ügy polgári peres bírója formálisan nem kötődik a másik eljáráshoz, a két eljárás között nem *eljárásjogi, inkább anyagi jogi kapcsolat* áll fent. Ettől függetlenül fontos igazságszolgáltatási cél fűződik a felfüggesztéshez, a pertárgy *szakjogi összefüggéseiben* a kettős állásfoglalás elkerülése. A felfüggesztés az adott ügy anyagi jogi – szakjogi kérdésének eldöntését segíti elő, egyébként a felfüggesztő bíró pusztán *szemlélője* vagy megfigyelője lesz a másik eljárásnak.

A felfüggesztés minden polgári peres területre alkalmazható, és az eljárás bármely szakaszában. E megoldás oka, hogy a felfüggesztés célja az *eljárások anyagi jogi koordinációja, ami nem korlátozható csak az elsőfokú eljárásra*. A bíró a felfüggesztő döntését az ítélet jogerőre emelkedéséig hozhatja meg, ennek megfelelően például az elsőfokú eljárásban a bíróság felfüggesztheti a pert az ítélet kézbesítése után és a fellebbezés beérkezése között is¹⁸ – amennyiben azt a felek kérték. A ZPO szabályai alapján élhet ezzel a jogával – hivatalból – a perújítási eljárásban, ami e tekintetben egy megismételt elsőfokú eljárásnak számít.¹⁹ A törvény azonban az alkalmazhatóság feltételeiben különbséget tesz, így a fellebbezési eljárásban nincs különösebb szűkítő feltétel, a felülvizsgálati eljárásban ellenben a felfüggesztés kizárt.

Érdemes megjegyezni, a végrehajtási eljárásban – a Münchener Kommentár szerzője szerint²⁰ – szóba sem jöhet a felfüggesztés, mert a végrehajtás célja a gyors eljárás, a végrehajtást kérő érdekvédelme, a felfüggesztés az adósnak adna megengedhetetlen előnyöket.

A felfüggesztés céljából eredően a felfüggesztés törvényi előfeltételeinek hányában a bíróság az eljárást – a felek kérelmére – szüneteltetheti. A ZPO 251.§ (szüneteltetés) azonban más törvényi tényállás esetében alkalmazható, így a felfüggesztés helyett a szünetelés csak a „végső esetekben” alkalmazható.

3.4. A ZPO 148.-a szerinti felfüggesztés előfeltételei. A törvényi tényállás alapján a felfüggesztésnek több esete és számos, egymással nem mindig kombinálható előfeltétele van. Ezen túlmenően a feltételek több szintű összefüggérendszerét alakította ki a törvényhozó. A normaszövegnek megfelelően akkor kell

¹⁷ Baumbach – Lauternbach – Abers – Hartman: i.m. 703. o.

¹⁸ Rosenberg – Schwab – Gottwald: i.m. 875.old

¹⁹ A jogirodalmi álláspont a Bundesgerichtshof 1977.-es ítéletén alapul. BGH NJW 1977. 717. o.

²⁰ Thomas Rauscher – Peter Wax – Joachim Wenzel: *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, Verlag C.H. Beck, 2008, 1120. o.

tehát felfüggeszteni egy bírósági eljárást, ha a felfüggesztésre kerülő ügy eldöntése egy olyan jogviszony létezésétől vagy nem létezésétől (első feltétel) függ, amelynek fennállását (létezését) egy másik bíróság már elkezdte vizsgálni (második feltétel). A másik bíróság eljárása – mint „idegen” eljárás – elkezdődött (*anhängt*), kialakult tehát az ügy és a bíróság közötti kötődés, de még nem állt be a perfüggség (*Rechtshängigkeit*) így az még perjogi értelemben nem kezdődött meg. Ehhez hasonló kettős feltételrendszert a hatósági eljárás esetében nem mond ki a törvény. A hatósági eljárás alapján akkor lehet a pert felfüggeszteni, ha a felfüggesztésre kerülő ügy eldöntéséhez a hatóság határozata szükséges. A bírói eljárásoktól eltérően a hatósági eljárások a *saját szakmaterületi joguk* szerint tekintendők el, vagy megindítottak, és nem a perjog rendelkezései szerint.

A bírói és a hatósági eljárás közös tényállási előfeltétele, miszerint a másik – elindított, idegen – eljárásban hozandó döntés a felfüggesztésre kerülő eljárásban meghozandó anyagi jogi – szakjogi – határozat *előkérdéseként* merüljön fel. A két ügy között olyan mély kötöttséget (kapcsolatot) feltételez a jogszabály, hogy a jogirodalom néhány álláspontja a felfüggesztés intézményét már – már *prejudikalitásként* értékeli.²¹

A szakmai elemzések homlokterében – érthető módon – a bírósági eljárások állnak, a hatósági eljárás problémái a háttérbe szorultak. A bírósági eljárások közötti kapcsolatot vizsgálva a szakirodalom abból indult ki, hogy a törvény alapján a két bírósági eljárás kapcsolatának olyan mértékben szorosnak kell lennie, hogy a felfüggesztést elrendelő bíróság szinte *össze van kötve a másik, az idegen eljárásban született ítélet anyagi jogerejével*. A felfüggesztés elrendeléséhez nem szükséges, hogy a második – idegen vagy párhuzamos – eljárás jogerős ítélete a felfüggesztésre kerülő perben születendő döntést teljes egészében meghatározza, viszont elengedhetetlen a másik – idegen – perben hozott döntés *jogi hatásának* ténye. A példa, amit a szerzők e helyzet magyarázatára felhoztak a következő: a felfüggesztésre kerülő perben az alperes azt a beszámítási kifogást kívánja érvényesíteni, amelyet egy másik perben önálló keresetként – nyilvánvalóan nem a felfüggesztésre kerülő per felperesével szemben – előterjesztett. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (BGH) döntése értelmében ilyen keresetérvényesítés csak akkor alapozza meg a felfüggesztést, ha az bírói úton érvényesíthető.²²

Baumbach Kommentárja szerint²³ a per felfüggesztésére szigorúan az ad alapot, ha a két bíróság előtti ügyben a pertárgyak részben, vagy egészben *azonos jogviszonyokat* érintenek. Nem elegendő a jogviszonyok puszta hasonlósága, vagy az összefüggés lehetősége, mindkét perben ugyanakkor a jogviszonynak kell szerepelnie.

A felfüggesztéshez elégtelen feltétel, ha mindkét perben ugyanaz a jogkérdés merült fel, vagy a jogi normák puszta egyezéséről van szó. A másik, idegen bíróság eljárásában születendő döntésnek *jogalakító hatását* (*Gestaltungswirkung*) nem lehet elvitatni.

²¹ Thomas Rauscher – Peter Wax – Joachim Wenzel: im. Buch 1. Abschn. 3. Rzf. 6. E rész Peter Egberts munkája.

²² BHGZ 16. 124. NJW 1955. 497.

²³ Baumbach – Lauternbach – Abers – Hartman: i.m. 703. o E részt Peter Hartmann írta.

Nem szükséges a felfüggesztéshez azonban sem a felek azonossága, sem a keresetek, vagy a pertárgy azonossága. *Ekkor ugyanis a perfüggőség (ZPO 261. §) alkalmazhatóságához jutnánk el.* Mindent egybevetve: a felfüggesztésre kerülő eljárás és a párhuzamos eljárás közötti összefüggésnek nem szabad olyan szorosnak lennie, hogy az perfüggőséget eredményezzen.

A peres eljárások nemcsak a per főtárgyában, hanem számos más, jogilag azonos módon szabályozott tárgyban és percselekményben is összefügghetnek egymással. Így lehetséges, hogy mindegyik eljárás ugyanazokra a bizonyítékokra támaszkodik, vagy az egyik eljárásban a másik eljárás bizonyítás felvételének eredményét használják fel. A felfüggesztésre nem ad lehetőséget, ha mindkét ügyben csak a bizonyítás azonossága vagy a bizonyítás során felhasznált azonos bizonyítékok szerepelnek. Amennyiben azonban a bizonyíték jogi relevanciája – pl. végrendeleté – a másik perben dől el, a pert fel lehet függeszteni.

A másik, idegen eljárásnak – írtuk – *elindított*nak kell lennie (*Anhängig*), a perfüggőség beállta – láttuk – nem követelmény. Azaz fel lehet függeszteni az eljárást akkor is, ha a keresetlevelet a bíróság még nem kézbesítette az alperesnek.

A hatósági eljárás esetében az eljárás elindítottsága (*Anhängigkeit*) sem szükséges az eljárás felfüggesztéséhez. Az eljárás elindítottságának hiányában szintén fel lehet függeszteni a pert, a felfüggesztéshez elég, hogy a peres döntéshez szükséges előkérdés megválaszolása a hatóság egy tagjának a feladata legyen.

A második, vagy idegen eljárásban *döntésnek* kell születnie. Azt a függő kérdést, ami miatt az eljárást felfüggesztették a második, vagy idegen bíróságnak – vagy tisztviselőnek – meg kell válaszolnia, el kell döntenie. Csak ezáltal szüntethető meg az előkérdés nyitottsága, hozható meg a felfüggesztett perben a döntés. A második bíróságra jogi tulajdonságára nincs szoros eljárásjogi kikötés, az lehet az eljáró tanáccsal azonos bírósági szervezeten belül, de ez nem követelmény. Ki van zárva viszont az a bíróság ahol fizetési meghagyás iránti kérelmet terjesztettek elő, mivel a fizetési meghagyásos eljárás – a német eljárásjog szerint -- jogvita és pertárgy hiányában nem meríti ki a törvényi tényállást (nem per). A német bírósági szervezetben nagy számmal létező különbíróságok előtti eljárások (munkaügyi bíróságok választott vagy akár egyházi bíróság) ellenben *megalapozzák* a felfüggesztés elrendelését. A Kommentárok szerint a *külföldi bíróságok eljárása* – amennyiben a törvény egyéb feltételi fennállnak – ugyancsak okot szolgáltat a per felfüggesztéshez.

3.5. A felfüggesztés elrendelése. A felfüggesztés elrendelése nem kötelező, ezt a bíróság belátására bízta a törvény. Amennyiben a felfüggesztést a bíróság elrendeli, pervezető végzést hoz. A felfüggesztést elrendelő döntését meghozhatja hivatalból, nincs azonban kizárva, hogy a felek kérelme alapján függesse fel az eljárást. Mivel a felfüggesztés közlését a ZPO a különböző felfüggesztési típusok közös tényállásába vonta össze, a jogirodalomban máig vitatott, vajon a 148. §-on nyugvó felfüggesztés kihirdetéséhez szükséges-e a szóbeli tárgyalás. A Müncheneri Kommentár szerint a feleknek törvényes joguk van meghallgatásukhoz, ami a felfüggesztés esetén sem mellőzhető. A szóbeli tárgyalásnál fontosabb garanciális szabály azonban, hogy a bíróság felfüggesztő döntést csak a törvényes okok és fel-

tételek megléte esetében hozhat, ezek hiányában hivatalból akkor sem függesztheti fel az eljárást, ha netán azt célszerűnek tartaná.

A törvény külön rendelkezik a felfüggesztés esetére alkalmazható jogorvoslatokról (ZPO 252. §). A bíróság felfüggesztést elrendelő vagy a felfüggesztésre irányuló kérelmet elutasító döntése ellen a felek *azonnali fellebbezéssel* élhetnek. A bíróság felfüggesztést elrendelő végzése azonban csak akkor támadható, ha az téves törvényi előíráson alapult, vagy más törvényi tényállást alkalmaz – hibásan – a bíróság.

A felfüggesztést elrendelő végzés meghozatala a bíróság szabad mérlegelésén alapul. A szabad mérlegelésnek ki kell terjednie a törvényi tényállás minden elemére, különösen a törvényi célra, a meghozandó döntés és a másik eljárástól függő előkérdés kapcsolatára. A bíróság játéktere a tény összefüggések (bizonyítás és bizonyítékok) területén szélesebb, azonban ezt a döntési mezőt a jogi befolyás megléte egyfelől, a perfüggőség lehetősége másfelől mindenképpen behatárolja.

A döntést *indokolni* kell. Szóbeli tárgyaláson hozott döntést röviden is lehet indokolni és azonnal ki kell hirdetni. Az indokolási kötelezettség nemcsak azért áll fent, mert a másodfokú bíróságnak meg kell győződnie a felfüggesztés indokoltságáról, hanem elsősorban azért, mert a feleknek nyújtandó bírói jogvédelem megköveteli, hogy a bíróság az elrendelés valós és törvényes okairól számot adjon.

3.6. A ZPO 148. § -án alapuló felfüggesztés joghatása. A joghatások elemzésénél röviden ki kell térnünk a ZPO 249. § előírásaira, mivel e törvényhelyben alapján különböztetjük meg egymástól az eljárásjogi és anyagi jogi hatások csoportjait.

A felfüggesztés *eljárásjogi* hatása, miszerint a felfüggesztés tartama alatt a határidők folyása megszakad, majd a felfüggesztés megszüntetésével tovább folytatódik. Baumbacher Kommentárja szerint az eljárás továbbfolytatásakor a feleknek „teljesen új” határidők nyílnak meg. Ugyanakkor a már lejárt határidőket a bíróság nem nyithatja meg újra a felek előtt.

A felfüggesztés anyagi jogi határidőkre gyakorolt hatása a fentieknél összetettebb. Az eljárás felfüggesztésével nem ér véget az anyagi jogi határidő korábbi megszakadása (pl. az elévülés megszakadása), így csak a felfüggesztés megszűnése után kezdődik el egy új elévülési időtartam, akkor, ha – esetleg – az eljárást megszüntetik.

A felfüggesztés alatt a peres felek minden *egymás elleni, egymással szembeni* percselekménye hatálytalan. A bíróság felé végzett percselekményük azonban nem hatálytalan, akkor sem az, ha ezek elvégzésére a törvény egymás ellenében kötelezi őket. Így a perbeli meghatalmazott elbocsátása és az új képviselő bejelentése hatályos percselekmény. Egy írásbeli beadvány azonban már csak a bíróság felé fejt ki joghatást.

A bíróság percselekményei közül a felfüggesztés kihirdetése, kézbesítése minden körülmény között, még a felfüggesztést elrendelő szóbeli tárgyalás után is megengedett.

3.7. A felfüggesztés vége. A felfüggesztés az előzetes kérdés eldöntése után a bíróság rendelkezése alapján ér véget. Akkor szüntethető meg, ha a felfüggesztésre okot adó törvényi feltételekben változás következett be.

A ZPO 150 §. alapján azonban a felfüggesztést elrendelő bíróság az eljárást bármikor folytathatja. A 149. § (2) bek. szerint az eljárást folytatnia kell, ha azt bármelyik peres fél kéri, és *egy év* a felfüggesztés kezdete óta eltelt. Folytatnia köteles akkor is, ha a felfüggesztésre okot adó körülmények már megszűntek. Egy év után a felek kérelmére sem köteles azonban a bíróság az eljárást folytatni akkor, amennyiben a felfüggesztésre okot adó körülmények változatlanul fennállnak.

3.8. A ZPO 148. § analóg alkalmazása. A törvényi tényállás – írja Peters – köszönhetően funkciójának és az eljárások formálásában betöltött szerepének, rendkívüli módon alkalmas az analóg alkalmazásra. Az analóg alkalmazás esetében a bíróságoknak gondosan kell vizsgálniuk a felfüggesztésre kerülő eljárás és a másik – idegen – eljárás közötti függőséget (*Abhängigkeit*). Az analóg alkalmazást kizárja, ha a bíróság és a felek olyan törvénymódosításra várnak, amelynek visszaható hatálya nincs. Egy várható felsőbb bírósági állásfoglalás vagy útmutatás esetében sem jöhet szóba a felfüggesztés, helyette inkább az eljárás szünetelése alkalmazható.

A 148. § analóg alkalmazásának aktualitását a peren kívüli eljárások egyre növekvő száma adja. Azokban az eljárásokban, ahol *valódi* jogvita van (Farkas József terminológiájával: perközeli eljárások) így mind az ellenérdekű fél, mind a vitatott jogtárgy adott, a ZPO 148. § analóg alkalmazását nem lehet kizárni. Ugyancsak alkalmazható azokban a pert megelőző eljárásokban, ahol az eljárási előfeltételekről más hatóságnak vagy bíróságnak kell döntenie.

A jogirodalom egyéb tényállásokra is kiterjeszti a törvényhely analóg alkalmazását. A Baumbach Kommentár – hivatkozva egy tartományi munkaügyi bíróság eljárására – a kollektív munkaügyi jogviták esetén az üzemi tanács és a management üzemen belüli egyezségére várva találta jogszerűnek a per 148. § alapján történő felfüggesztését.²⁴

Kötelező a 148. § analóg alkalmazása az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése esetén.²⁵ A Rendelet hatálya alapján folyó jogvitáknál a törvényhely analóg alkalmazásának kötelezettségét a szakirodalom külön hangsúlyozza. A Baumbach Kommentár szerint a 148 § analóg alkalmazására nemcsak az európai közösségi jog rendelkezése alá tartozó ügyekben van lehetőség, hanem minden nemzetközi elemet tartalmazó eljárásban.

Összefoglalva tehát a német eljárásjog a ZPO 148.§ alkalmazhatóságát tekinti megoldásnak azokban az perekben, ahol a Rendelet 27. cikke alapján az eljárást fel kell függeszteni. Mivel a Rendelet jogforrási jellegéből következően új törvényi tényállás megalkotására éppúgy nincs szükség, ahogy a német eljárásjognak a Rendelettel ellentétes normáinak alkalmazására sincsen törvényes lehetőség, a joggyakorlat – bírói korrekciókkal ugyan – de meg tudja oldani e feladatokat. Ennek ellenére nem tagadható, hogy a ZPO 148. § intézményes rendszere a közössé-

²⁴ Baumbach – Lauternbach – Abers – Hartman: i.m. 705.

²⁵ Uo. 705 – 706 o.

gi jog felfüggesztést szabályozó normáitól eltér. A legnagyobb különbség a párhuzamos eljárások közötti kapcsolat erősségében mutatható ki, de a felfüggesztés szabályainak rendszertani elhelyezkedése sem azonos a két eljárásjogban. A közösségi jog normáinak hatályba lépésével ún. *szabály dualitás* jött létre, azaz a tagállami – nemzeti eljárásjog intézménye mellé bekerült egy azonos elnevezésű, ám alapvetően más jogi tartalmakat hordozó jogintézmény. Feltehető, nincs ez másképpen a magyar polgári eljárásjog esetében sem.

4. Az eljárás felfüggesztése a magyar perjogban

4.1. Általános áttekintés. A magyar Perrendtartás *sem az eljárás, hanem a tárgyalás* felfüggesztéséről rendelkezik. A Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatát követve a Fővárosi Ítéltábla szerint a *tárgyalás felfüggesztéséről a perindítás hatályának beállta előtt nem lehet határozni.*²⁶ A bírói gyakorlat álláspontja alapján tehát a Pp. 128. §-ában foglalt perindítás (keresetlevélnek az ellenféllel való közlése, és a per első tárgyalására való idézés szabályszerű kézbesítése) után alkalmazhatóak a törvényhely rendelkezései. Hasonlóan vélekedik a Perrendtartás 2007-ben megjelent Kommentára.²⁷

Amíg a bírói gyakorlat ragaszkodik a tárgyalás, ezzel együtt a folyamatba tett per felfüggesztéséhez, a jogirodalom tágabb értelemben, az eljárás felfüggesztéséről beszél. Kengyel Miklós úgy véli, hogy „*a tárgyalás felfüggesztését helyesen az eljárás felfüggesztésének kellene nevezni, mivel a kiváltott hatás nem a tárgyalás, hanem az eljárás menetében idéz elő átmeneti megakadást.*”²⁸ Kengyel véleményét osztja a Szabó Imre által szerkesztett Pp. Kommentár.²⁹

Rövid bevezetőnk arról árulkodik, hogy a magyar jogirodalom és joggyakorlat megosztott abban a kérdésben, mikortól lehet alkalmazni a felfüggesztés intézményét. A közösségi jog szempontjából nézve a vita voltaképpen *lényegtelen*. A Rendelet alapján a második bíróságnak ugyanis megkeresése után, amennyiben tudomást szerzett az első bíróság eljárásáról, azonnal fel kell függesztenie az eljárást, függetlenül attól, hogy a per nála milyen szakaszban van. A közösségi jog így inkább a jogirodalom álláspontját támogatja, hiszen a Rendelet alapján alkalmazható felfüggesztéssel nem kell – sok esetben nem is lehet – bevárni a perindítás hatályának beállását.

²⁶ Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 20.932 / 1983. (BH 1984.361.) illetőleg a Fővárosi Ítéltábla 2. Kpkf. 50.400/2003/3. (BH 2004.262.) határozatai

²⁷ Német János – Kiss Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Complex Wolters Kluwer csoport, 2007. I.kötet 891. o. Ugyancsak erre az álláspontra helyezkedik a Wopera Zsuzsa által szerkesztett tankönyv, valamint Király Lilla szakvizsga előkészítő tankönyve. Wopera Zsuzsa (szerk.): *Polgári Perjog Általános rész*, Budapest, Complex Wolters Kluwer csoport, 2008. 357. old. Király Lilla: *Polgári Eljárásjog I.* Budapest, Dialog Campus, 2003.216. o.

²⁸ Kengyel Miklós: *Magyar Polgári eljárásjog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2006. 253. o.

²⁹ „A tárgyalás felfüggesztése – ellentétben azzal, amit sugall – gyakorlatilag nem csupán a tárgyalás, hanem a teljes eljárás, vagyis a per folytatásának felfüggesztését jelenti, illetve eredményezi.” Kapa Mátyás – Szabó Imre – Udvarý Sándor (szerk: Szabó Imre): *A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó. 2006. 654. o.

A magyar polgári perjog példája egyébként kiválóan szemlélteti, miért jöttek létre és mivel indokolhatóak a közösségi jog autonóm intézményei. Nyilvánvaló, ha a per tárgyalási szakaszba jutásától függene a másodikként megkeresett magyar bíróság perelfüggesztő döntése – azaz a Legfelső Bíróságnak és a Fővárosi Ítéltáblának a nemzeti – tagállami jog alapján folytatott gyakorlatát követnénk ezekben a perekben – jogalkalmazásunk ellentétes lenne a Rendelet szabályaival. Megfordítva megállapítható, hogy a közösségi jog alá tartozó párhuzamos eljárások esetében a magyar joggyakorlat irányadó álláspontjának érvényesítése *kizárt*. A jogirodalom álláspontja azonban a közösségi jog célkitűzésével összhangban áll, mivel a felfüggesztésre az eljárás bármelyik – így a peralapítás előtti – szakaszában is lehetőséget lát.

Perrendtartásunk a per felfüggesztésének két esetkörét rendezi. Az egyik az ún. *fakultatív felfüggesztés*, a másik a *kötelező felfüggesztési* esetköre. A kötelező felfüggesztés esetei adott, a Pp. által rögzített törvényi tényállások (Pp. 153.§). A törvénysszöveg elemzése alapján látható, miszerint egyik törvényi tényállás sem tartalmazza – hasonlóan a német ZPO-hoz – egy másik Európai Unió tagállamban a Rendelet alapján megindított peres eljárás miatt elrendelendő felfüggesztés lehetőségét. E tényből kiindulva a Rendelet hatálya alá tartozó felfüggesztés elrendelésének megengedhetősége a fakultatív esetek körében keresendő. Azzal a kitételrel, miszerint a felfüggesztés jogkövetkezményeit a Pp. 155. §-a a felfüggesztés valamennyi esetére azonos módon fogalmazza meg.

4.2. A felfüggesztés fakultatív lehetőségei. A Pp. felfüggesztésre lehetőséget adó esetei több szempont alapján csoportosíthatóak. Így a folyó peres eljárás előkérdése eldőlhet *bíróság* (büntető vagy polgári) vagy *közigazgatási hatóság* előtt,³⁰ így ez a csoportosítás az alkotmányos hatalommegosztás szabályaiból eredő hatásköri-intézményi szempontokon alapul. A bíróságok között a törvény megkülönböztet *büntető* és *polgári* bíróságot, s ezzel figyelembe veszi a *jurisdictio* alkotmányos és jogi sajátosságait. A Pp. tekintettel van arra, vajon az előzetes kérdést eldöntő eljárás megindult-e vagy nem, ezzel eljárásjogi különbséget tesz *folyó* és *jövőbeli* (megindítandó), ezen belül *hivatalból* indítandó és a *fél kérelmére* induló eljárások között. A törvény szövegezése a polgári eljárás fogalmával operál, ami arra utal, nemcsak a peres, hanem a polgári nemperes eljárásokban eldönthető előzetes kérdést is figyelembe veszi a törvényhozó, azonban a polgári nemperes eljárások esetében *csak a bírósági hatáskörbe* tartozó eljárásokra terjed ki a törvényi tényállás. Ennek alapján jogszerűen állapította meg 1992-ben a Legfelsőbb Bíróság, hogy a *közjegyzői eljárás nem tekinthető bírósági eljárásnak, ezért a folyamatban levő közjegyzői eljárás a per tárgyalásának felfüggesztésére nem ad alapot*.³¹ E szempontok kombinációját összefoglalva a polgári peres (és bírósági nemperes) eljárásokban eldöntendő előzetes kérdés esetében csak akkor lehet a tárgyalást (eljárást) felfüggeszteni, ha az már *folyamatban* van.

³⁰ A hatályos szöveg *államigazgatási hatásköréről* beszél, ami ma már anakronizmus. Mind a kommentárok, mind a jogirodalom közigazgatási hatóság eljárását érti a szöveg alatt.

³¹ Legfelsőbb Bíróság Gf. III. 30 138/1992. sz. (BH1992. 544)

A törvényben meghatározott eljárások közös jellemzője, hogy azoknak a felfüggesztésre kerülő per eldöntésének szempontjából egy *előzetes kérdést* kell eldönteniük. Másodszor, a felfüggesztésre kerülő per *függ* az előzetes kérdés elbírálásától, azaz az eljárások viszonyában nem pusztán érintőlegesség, avagy érintettség áll fent, hanem ennél jóval szorosabb, már-már kauzális kapcsolat.

A fakultatív felfüggesztés eseteiben a törvény – szemben a kötelező felfüggesztés esetkörével – nem határozza, és nem is határozhatja meg pontosan és egzaktan az előzetes kérdés (előkérdés) konkrét és egyedi jellegét. A kötelező esetekben mindenestre tudjuk, hogy mire, milyen eljárási vagy anyagi jogi kérdésben kell bevárnia a felfüggesztést elrendelő bíróságnak a döntést. A meghatározhatatlan előkérdés természetesen csak a bírói jogértelmezéssel definiálható, s ebben a magyar bírói gyakorlat meglehetősen termékeny volt. Így a szóvédjeggyel azonos megjelölés használata miatt indult védjegybitorlási per eldöntésének nem előkérdése az, hogy a bitorló utóbb a szóvédjeggyel hasonló (annak egy elemét tartalmazó) megjelölésre közösségi védjegyoltalmat szerzett és e közösségi védjegyoltalom érvénytelenítése iránt eljárás indult. A társasági határozat felülvizsgálata iránt indított pernek nincs halasztó hatálya az ugyanezen határozattal kapcsolatos változásbejegyzési eljárásra. Kisajátítási ügynek nem előkérdése a kártalanításra jogosult ingatlantulajdonosok személyének tisztázása, ezért ez okból a per tárgyalásának felfüggesztésére nincs lehetőség.³²

4.3. Az előzetes kérdés problematika a közösségi eljárásjog szempontjából. A magyar szabályozás és hazai bírói gyakorlat esetében – miként a németországi jogalkalmazásnál – felvetődik az a probléma, vajon a Rendelet 27. cikkének körében lehet-e (analóg módon) alkalmazni a Pp. 152. §. (2) bekezdésében foglaltakat. Azaz a magyar bíróság a felfüggesztést elrendelő végzésében hivatkozhat-e arra, miszerint a Magyarországon másodikként indított per előkérdése – nevezetesen a joghatóságot eldöntő kérdésben – egy másik tagállami bíróság eljárásában dől el. A válasz nem egyszerű és meglehetősen ellentmondásos.

Egyfelől – mint írtuk – a közösségi rendelet közvetlenül alkalmazandó, így a bíró felfüggesztő határozatában minden különösebb nemzeti – tagállami jogcím nélkül magára a Rendeletre hivatkozhat. Másfelől a Pp. megkövetelte „*folyamatban lévő ügy*” kritériumait a Rendelet 30. cikke szintén autonóm módon adja meg, azaz az előkérdést eldöntő ügy folyamatba lépését (a per megindulása) nem a magyar Pp. 128. § rendelkezései szerint kell megítélnünk. Így, ha az elsőként megkeresett bíróság eljárása nem meríti a magyar Pp. 128. § kritériumait, folyamatban lévőnek kell azt tekinteni – amennyiben a Rendelet feltételeit teljesíti.

Bonyolultabb a helyzet a Pp. azon megfogalmazásával, miszerint a bíróság akkor is felfüggesztheti a tárgyalást, ha a per *eldöntése* attól függ, hogy egy másik eljárásban a per előkérdését miként bírálják el. A Rendelet 27. cikke alapján felfüggesztésre kerülő peres jogvita esetében *nem a per eldöntése függ* az előkérdés megválaszolásától (elbírálásról, határozathozatalától), hanem a perelőfeltételek – a per törvényes megengedhetőségének – fennállásának vagy hiányának megállapítása. Kicsit általánosabban fogalmazva, a közösségi rendelet által szabályozott ese-

³² A Legfelsőbb Bíróság hivatkozott ítéletei megtalálhatóak: BH2007. 413., BH2004. 383. BH2003. 134.

tekben nem a jogvita tárgyával összefüggő előzetes kérdés merült felt, hiszen a joghatóságról hozott döntés jogi természetű a perbe vitt (anyagi) jogtól és anyagi jogi igény (pertárgy) eldöntésétől (amit a Pp. 212. § (1) bek. szerint ítélettel lehet eldönteni) alapvetően különbözik.

Véleményünk szerint tehát a magyar szabályozás csak nagyon halvány analógiára ad lehetőséget, a másodszor megkeresett bíróságnak a közösségi jog normái alapján kell az eljárást felfüggesztenie. Az ítélkezési gyakorlat ismeretének hiányában nem tudunk beszámolni a bírósági álláspontokról, mivel a jogalkalmazás – hasonlóan a jogirodalomhoz – inkább az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásának kezdeményezésének kérdéskörére (Pp. 155/A. §) összpontosított.

4.4. A felfüggesztés eljárásjogi feltételei. A felfüggesztés kezdete a bírói döntés, de mivel a Pp. külön fellebbezést enged a felfüggesztést elrendelő határozat ellen (Pp. 155.§ (3) bek.) a felfüggesztés kezdő időpontja a bírói döntés jogerőre emelkedése. A felfüggesztés megszüntetése a törvény alapján bármikor lehetséges, sőt a felfüggesztést elrendelő határozatát a bíróság maga is megváltoztathatja. A megszüntető határozat ellen nincs helye fellebbezésnek, mivel az elrendelő végzés *nem köti* a bíróságot. Az ítélkezési gyakorlat a felfüggesztést elrendelő végzést pervezető végzésnek tekinti, ugyanakkor a felfüggesztés megszüntetésére és az eljárás folytatására irányuló kérelmet elutasító végzést nem, így ez ellen fellebbezésnek van helye.³³ A törvényi szabályok és a jogalkalmazói értelmezések miatt tehát a felfüggesztés *eljárásjogi értelemben* a megszüntető végzés meghozatalának időpontjában szűnik meg.

Anyagi jogi szempontból az eljárásjogi szabályozástól eltér mind a keletkezés, mind a megszűnés időpontja. A felfüggesztés az *előkérdés* felmerülésekor válik szükségessé, így a felfüggesztés megszüntetése az előkérdés eldöntése *után* szükségeszerű. Mivel a Pp. folyamatban lévő párhuzamos eljárásokra – bírói és közigazgatási – bízza az előkérdés rendezését, ezért az előkérdés elbírálása akkor fejeződik be, ha azt az adott eljárásra releváns jogi normák alapján jogerősen eldöntötték. Tehát a fellebbezés elbírálása, az alaki jogerő beállta után (amennyiben előterjesztettek jogorvoslati kérelmet), ám az előkérdés végleges eldöntése nem függ(het) a rendkívüli perorvoslat megengedhetőségétől.

A szabályozás anyagi jogi és eljárásjogi intézményei és normái egymással nincsenek összhangban. Semmilyen szabály nem tiltja például, hogy a bíróság a másik eljárás döntésének bevárása nélkül megszüntesse a felfüggesztést (a gyakorlatban számtalanszor megteszi), tehát eljárásjogi szempontok alapján véget vetve a felfüggesztésnek ítéletet hozzon. Megszüntetheti a felfüggesztést akkor is, ha annak anyagi jogi szükségessége még fennáll. Az ellentmondás kiküszöbölésére a jogalkotó közvetlenül a Pp. 260. § (1) bek. a.) pontba foglalt (az ún. *novum*, azaz új tény, bizonyíték vagy jogalkalmazói határozat felmerülése) rendkívüli perorvoslati lehetőséget tartja fent. Abban az esetben, ha a bíróság megszüntetve a felfüggesztést nem várja be annak az előkérdésnek az eldöntését, amely valamely tényállási elemet, vagy figyelembe vehető hatósági határozatot eredményez, valóban meg-

³³ Vas Megyei Bíróság Pf. 20 553/1989, BH. 1990. évi. 8/303 sz. illetőleg Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 083/ III. 20 083/ 1982. BH 1982. évi 10 / 426. sz. ítéletei.

nyílik a perújítás útja – természetesen csak akkor, ha a perújított ítélet a félre kedvezőbbnek ígérkezik.³⁴

Előfordulhat azonban, hogy az alapeljárásban a felfüggesztést azért kéri a fél, mert más polgári bíróság előtt per van folyamatban az ellenfelével. Nem ritkán, de az előkérdésnek minősíthető peres eljárás ítélete befoghatja a felfüggesztett peres eljárásban vitatott jogot. Így, ha a felfüggesztést a bíróság megszünteti, két egymással azonos jogi terjedelmű ítélet születhet, ugyanazon felekre és ugyanazon tényállásra. Jóllehet a gyakorlatban ilyen helyzet nehezen áll elő, de elmondható, az előkérdésben folyó per ítéletének be nem várása kiválthatja a két jogerős ítélet megjelenését. A perújítás ekkor a 260. § alapján – ez a „*res iudicata*” esete – szintén lehetséges, s egyúttal korrigálható a felfüggesztés nem kellően átgondolt megszüntetése. Ekkor a felfüggesztés alá tartozó esettel állunk szemben, hiszen amennyiben a peralapításkor merül fel egy, a felek jogvitáját lezáró jogerős ítélet léte, az újabb peres eljárás indítása tilos.

A törvény a végzés vonatkozásában szintén szűkszavú. Csak a törvény általános szabályaira támaszkodó bírói gyakorlat alapján jelenthetjük ki, hogy a bíróság a felfüggesztést elrendelő végzését indokolni köteles, s indokolásában meg kell jelölnie röviden azokat a tényeket és jogi indokokat (*jogcímkööttség*) amelyekre támaszkodva meghozta döntését.³⁵ Az indokolás elmaradása súlyos eljárásjogi szabálysértés.

A közösségi eljárásjog hatálya alá tartozó ügyekben – erre vonatkozó szabályozás hiányában – a magyar Perrendtartás egyes előírásait kell alkalmazni, más normákat a közösségi jogi rendelkezések kizorítanak. Az előbb bemutatott rendelkezések közül nyilvánvalóan nem alkalmazhatóak sem a felfüggesztés kezdetére sem a felfüggesztés megszüntetésére vonatkozó szabályok, azonban a bíróságnak a *magyar jognak megfelelő végzést* kell hoznia, amit a magyarországi peres eljárásokat szabályozó jogi normák és a magyar joggyakorlat kritériumai szerint köteles indokolni, továbbá olyan döntéssel köteles elrendelni az eljárás felfüggesztését, amely ellen fellebbezés terjeszthető elő. A felfüggesztést elrendelő végzéséhez azonban a magyar bíróság a határon átnyúló – és a Rendelet hatálya alá tartozó – ügyekben alapvetően *kötve van*, mivel a felfüggesztés megszüntetésével *be kell várnia* az elsőként megkeresett bíróság joghatósági döntését. A Pp. 155. § (3) bekezdésének első mondatát (a felfüggesztést rendelő bírósági határozat ellen fellebbezésnek van helye) tehát alkalmazni kell, a második mondatot viszont rendkívül korlátozott mértékben alkalmazhatja (a bíróság az ilyen határozatot maga is megváltoztathatja), csak akkor, ha később esetleg kiderül, még sincs felfüggesztésre okot adó eljárás egy másik tagállamban, és döntése ellen már fellebbezésre sincs a feleknek lehetőségük.³⁶

³⁴ Kapa Mátyás – Szabó Imre – Udvarý Sándor (szerk: Szabó Imre): *A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó. 2006. 1040. o.

³⁵ Legfelsőbb Bíróság Gf.IV.30 026/1989. BH 1989. évi 4/412. sz.

³⁶ E helyzet a közösségi jog szempontjából befoghatatlan. Nem nagyon számol a közösségi jogalkotó ugyanis azzal, hogy esetleg valaki rosszhiszeműen azt állítja, párhuzamos eljárás van folyamatban egy másik tagállamban, amit – ráadásul – az ellenfél nem is vitat. Igaz a közösségi jogról szóló irodalom ismeri az ún. „torpedó keresetek” fogalmát, de ekkor is valódi perekről és bírósági eljárásokról van szó. A nem valóságos perek esetében a felfüggesztő végzés elleni fellebbezésben a másik fél vi-

A végzést – közösségi ügyekben – hivatalból kell meghozni, láttuk e bírói kötelezettség nem zárja ki a felek aktivitását. A felek a bíróság tudomására hozzák (hozzatják) a párhuzamos eljárás tényét, közlésükkel előidézve a mérlegelést kizáró döntést. A szabályok szintén alkalmazandóak a közösségi eljárásjog alapján végbemenő magyarországi peres eljárásokra, függetlenül a Pp. meglehetősen ellentmondásos előírásaitól. A törvény alapján – erre az álláspontra helyezkedik mind a kommentár-, mind a jogirodalom – ugyanis a határozat meghozatalát a bíróság mellett a felek is *kezdeményezhetik* (vö. egyoldalú felfüggesztés iránti kérelme elutasító döntés elleni fellebbezés kizártsága), ám a döntés *egyértelműen* a bíróságé, aki a felek által felhozott tények alapján (a fakultatív csoportban természetesen) *mérlegel*. Dönthet úgy is, hogy nem függeszti fel az eljárást, ez a döntés azonban a Rendelet 27. cikkének esetkörében *kizárt*.

4.5. A felfüggesztés joghatása. A tárgyalás (eljárás, per) felfüggesztésének joghatását a Pp. 155. §-a rendezi. A jogi következmények két csoportja egyértelmű: így a határidők megszakadnak, valamint a felfüggesztéshez nem kapcsolódó percesegek hatálytalanok. Kivételként: a bíróság a gyermektartási perben (hivatalból vagy kérelemre) a felfüggesztés alatt ideiglenes intézkedéssel tartásdíjat állapíthat meg, illetőleg – így a Német János és Kiss Daisy által szerkesztett Kommentár – megtehet minden olyan intézkedést, amelyek perenkívüli eljárásként nem jelentik a per folytatását.³⁷

A felfüggesztés alatt a per folyamatban lévőnek minősül, azaz a perfüggőség szabályait szintén alkalmazni kell. A felfüggesztés alatt kizárt a perek egyesítése³⁸ elkülönítése vagy (részleges) áttétele.

A felfüggesztés megszűnésével a határidők újra kezdődnek. A magyar jogi irodalom és joggyakorlat nem foglalkozik az anyagi és eljárási határidők felfüggesztéssel összefüggésbe hozható eltéréseivel, illetőleg a felek és a bíróság percesegek-ményeinek különbségeivel.

5. Összefoglaló összehasonlítás

Az összehasonlítás két síkon történhet, a tagállami – nemzeti jogok és a közösségi jog viszonyában, valamint a magyar – német eljárásjog eljárásjogi rendelkezéseinek egymásra vetítésével. Kezdjük ezen utóbbival.

A német és a magyar eljárásjog számos megoldása hasonlít egymáshoz, a szabályozási logika, a törvényi tényállások sokszor nagyon közel állnak egymáshoz. Ennek okát abban látjuk, hogy a magyar eljárásjog a német jogcsaládhoz tartozik, továbbá a hatályos Pp.-t megelőző ún. Plósz-féle perrendtartás (az 1911. évi I. tc.) mintája az akkori ZPO (1877.) volt. A hasonlóságok ellenére mára már – köszönhe-

tathatja a párhuzamos per létét, így a fellebbezési bíróság a valóságnak megfelelő döntést hozhat. Tág problémahatárokat érintünk, a közösségi jog kulturális kontextusát, a Nyugat – és Közép Európai társadalomfejlődés különbségeit.

³⁷ Német János – Kiss Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. 896. o.

³⁸ Legfelsőbb Bíróság P. törv. I. 21 290/1992. BH 1993. évi 10/618, illetve Legfelsőbb Bíróság Pf. V. 20 979/1995. BH. 1995. évi 11/648. sz.

tően a történeti fejlődésnek – részletkérdésekben, intézményi megoldásokban, jogértelmezésekben és a bírói joggyakorlatában két egymástól eltérő perjogról beszélhetünk.

Témánk szempontjából a leginkább szembeötlő különbség, hogy a magyar eljárásjog a Rendelet hatálya alá tartozó ügyekben fel sem veti az analóg jogalkalmazás gondolatát, amíg ezt Németországban mind a jogirodalom, mind a bírói gyakorlat erősen támogatja. A német eljárásjog felfüggesztést lehetővé tévő tényállása (a fakultatív esetkört nézve mindkét tagállami–nemzeti jog esetében) ugyanakkor általánosabb, generálisabb, a magyar konkrétabb és a bíróságok alkotmányos – szervezeti rendjéhez igazodó tényállás. A Pp. megköveteli a felfüggesztésre kerülő és az előkérdést megválaszoló eljárások között a szoros kapcsolatot, amit Németországban a német dogmatika helyett a jogirodalom – és bírói gyakorlat – fogalmazott meg. Mindenesetre a német eljárásjog generálisabb tényállása jóval nagyobb lehetőséget biztosít az értelmező jogalkalmazásra (analogia), mint a magyar.

A közösségi jog szempontjából egyfelől nem igen van (nem lehet) eltérés a kötelező normaalkalmazás ténye és terjedelme között, másfelől azonban a közösségi előírásokon túl már mindegyik eljárásjog eltérő joggyakorlatot alakított ki. Gondoljunk a határozat elleni fellebbezés típusaira, a felfüggesztés joghatására, a határozat közlésére. Ezek az eljárási intézmények nemcsak különbözőképpen ágyazódnak bele a tagállami–nemzeti jogba, hanem más és más jogrendet alakítottak ki.

Írásunkat egy tézis megfogalmazásával zárjuk. A mellett, hogy elemzésünk alátámasztja (érthetővé teszi) a közösségi jogalkotó nemzeti–tagállami jogtól való elszakadási törekvését, ezzel együtt az autonóm intézmények kialakításának szükségességét, látnunk kell, a tagállami jogalkalmazás *megkettőződött*. A közösségi jog *intézményes egységesítése* a tagállamok vonatkozásában jogalkalmazói és *dogmatikai diverzifikációt* épített ki, melynek eredményeként összetett és hihetetlenül bonyolult előírásokat kell számos egyszerű esetben alkalmazni. Tudjuk, téziséink megerősítéséhez más jogcsaládok és jogrendszerek vizsgálatára is szükség lenne, de reményeink szerint a további kutató munkánk során a szükséges elemzéseket el tudjuk majd végezni.

Rövidítések:

BGH: Bundesgerichtshof (A Német Szövetségi Köztársaság Legfelsőbb Bírósága)

OLG(R): Oberlandsgericht (A Tartományok Legfelsőbb Bírósága)

ZPO: Zivilprozessordnung (Polgári Perrendtartás: Pp.)

BGB: Bürgerliches Gesetzbuch (Polgári Törvénykönyv: Ptk.)

NJW: Neue Juristische Wochenschrift (folyóirat)

BH: Bírósági Határozatok (A magyar Legfelsőbb Bíróság Határozatait ismertető folyóirat)
